

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄԵԼԻԿ

Տարեկան դիմել 10 րուր, կես տարվանը 6 րուր:

Առանձին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանից համարորդական մեջ:

Ոտարարարարացիք դիմում են ուղղակի

Тифлис. Редакция «Мелік»

Խմբագրատունը բաց է առաջին 10—2 ժամ

(Բացի կիրակի և տոն օրերից)

Յայտարարությունները ընդունվում է ամեն լիցուով:

Յայտարարությունների համար՝ զեմբուրում են

խրատանձյա րուրին 2 կոպեկ:

Մ Շ Ա Կ

ԼՐԱԳՐԻՆ ԿԱՐԵԼԻ Է ԳՐԱԵԼ

Կ Է Ս Տ Ա Ր Ո Վ

Այսինքն յուլիսի 1-ից ներկայ 1881 թ-ի, մինչև յունվարի 1-ը 1882 թ-ի:

Բաժանորդութեան գինը 6 րուր է: Գրվելու համար պէտք է ուղղակի գիմել խմբագրութեանը հետեւեալ հասցեով. Тифлис, редакция «Мелік»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Յիսկիւլից: Նամակ Հին-Նախիջևանից: Ներքին լուրեր: ԱՐՏԱԲԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Բաղրաբա, Խալիլա: Առտոր-Ունգարիա: Ֆրանսիա: Նամակ Առտորի-յից: ԽԱՌԵՆ ԼՈՒՐԵՐ. ՀԵՌԱՆԻՐՆԵՐ. ՅԱՅ-ՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ Նամակ խմբագրին:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՅԻՆԵՎԱԼԻՑ

Յուլիսի 15-ին

Որքան եւրօպական հրէաները աշխատում են ամենայն գործում՝ թէ ուսման, թէ արհեստների ու գեղարուեստների մէջ առաջ գնալ, հակառակ սորա, մեր վրաստանի հրէաները, չը նայելով, որ նոքա Ռուսաստանի հովանաւորութեան ներքոյ, ունենալով մարդկային բոլոր իրաւունքները, դարձեալ խմբով են հին հրէական համոզութեան մէջ, հակառակ են ամենայն նորութեան և մեծ խոչնդոտ են կազմում ուսման և գիտութեան տարածվելուն:

Մեր հրէաներին որքան էլ ցանկանանք հասկացնել, որ ուսումնարանը մի օգտակար հիմնարկութիւն է հասարակութեան համար, ինչքան ապացոյցներ և իրողութիւններ ներկայացնենք նոքա, այնու ամենայնիւ, նրանք յամառութեամբ պնդում են, որ Աստուածաշունչը գրեթէ դուրս՝ ոչ մի ուսում չը կայ: Այսպէս երբ մեր հասարակութեան մէջ սկսում ենք մի ընդհանուր օգտակար գործ արձարծել և ձեռնարկել և ժողով ենք կազմում նոյն գործի իրագործելու վերաբերութեամբ, հրէաները մեր գիւղի մէջ լինելով շատ թուով երկու ազգութիւններից՝ հայերից և վրացիներից, գործը միշտ խեղդում է հրէաների թաւաբեկութեամբ, քանի որ վերջինս քանի որ իրենց իրաւունքները չեն իրաւունքով օգտագործում, այնպէս որ իրենց իրաւունքները չեն իրաւունքով օգտագործում:

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՆԱՄԱԿ ԽՐԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 18 յուլիսի

«Խեղճից պատուհան» կոմիտեի թարգմանչութեան և ներկայացնչութեան յետոյ՝ թատրոնի կառավարիչ իշխան Ամատունիին ինձ մասնաւորապէս առաջարկում է թարգմանել Գօգոլի «Նշանաւոր կոմիտեի» «Ревизоръ»-ը, քանզի իմ կողմից նախապէս արդէն չը յայտնաւորեցի իմ կողմից ինչպէս արդէն չը յայտնաւորեցի իմ կողմից:

Այնպէս յուլիսի 15-ին թարգմանութիւնը ձեռնարկում է իմ իշխան Ամատունիի մօտ: Իմ առաջարկութեանս, որ նա վերցնէ աշխատութիւնս և վարձատրէ՝ խոստանալով և ուրիշ պիտանքներ էլ թարգմանել հայ բեմի համար՝ իշխանը իմ թարգմանութիւնս վերցնում ուղարկում է նոր ընտրած թատրոնական մասնաժողովին քննութեան, որի անդամներն են պ. Գ. Ստեփանեանը, պ. Ս. Արծրունին և պ. Ա. Գովհաննիսեանը:

Այնպէս էլ մի շարքով, գնում են պ. Ամատունիի մօտ մասնաժողովի կայացրած վճիռը իմ

թարգմանութեամբ, հրէաները մեր գիւղի մէջ լինելով շատ թուով երկու ազգութիւններից՝ հայերից և վրացիներից, գործը միշտ խեղդում է հրէաների թաւաբեկութեամբ, քանի որ վերջինս քանի որ իրենց իրաւունքները չեն իրաւունքով օգտագործում, այնպէս որ իրենց իրաւունքները չեն իրաւունքով օգտագործում:

Խախտմանը, հրէաների հոգեւոր գլուխները, որոնց ձեռքն է Յիսկիւլի հրէաների ղեկը ինչպէս կատարող և ուսուցիչ Աստուծոյ բոլոր պատուէրներին, լինելով վերին աստիճանի տղետ, իրանց ծուռ վարդապետութեամբ Յիսկիւլի բոլոր հրէաներին քարոզում են այս խօսքերով՝ չեթէ իրանց որդկերանց կը տան հասարակաց ուսումնարանը, նոքա անհաւատ կը դառնան և թէ Աստուածաշունչի մէջ կան դեռ ևս այնքան բազմաթիւ ուսանելիք, որ եթէ մարդս հարկը տարի ապրի, չէ կարող բոլորը ուսումնասիրել և թէ՛ կրօնը իրանց արգելում է ուրիշ բան ուսումնասիրելու: Այսպէս պահում են իրանց ժողովրդականներին խորին պիտութեան մէջ և բոլոր ջանքը գործ են դնում քանդել ուսումնարանի պէս օգտակար հիմնարկութիւնները, չը նայելով, որ մեր տէրութիւնը տուել է իր հովանաւորութեան տակ եղող ազգերին կրօնի և համոզմունքի ազատութիւնը, և ամենայն ուսումնարանի մէջ թոյլ է տալիս ամենայն դասնութեան մասնակցների համար ունենալ իրանց կրօնաւարները:

Յիսկիւլում շատ անգամ արձարծվել է տէրութեան կողմից ուսումնարանի բացման խնդիրը և շատ պաշտօնեաներ եկել են այս գործով, բայց նա չունեցաւ յաջողութիւն: Վերջը, եթէ չեմ սխալվում, եթէ տարի առաջ Թիֆլիսի հանգուցեալ նահանգապետ Օրլովսկին նոյն նահանգի զարդների ղեկավար Ստրկելցկու հետ գալով Յիսկիւլ, մեծ աշխատանքով և սպառնալիքներով համոզեցին հրէաներին ուսումնարանի բացման հարկաւորութիւնը: Ղրանից յետոյ իւրաքանչիւր տուն պարտաւորեցաւ կայացած վճարով տարեկան մի րուրի Գօրու գանձարանը մտցնել Յիսկիւլի ուսումնարանը պահպանելու համար:

Ներկայ 1881 տարվայ 15-ին յունվարի, թոյլտուութեամբ Նորին Կայսերական Բարձրութեան Կովկասեան Փոխարքայի, բացվեց Յիսկիւլում երկու դասարանից բաղկացած տարրական ուսումնարան (Двухъ классное нормальное училище), որ իր կարճատեւ գոյութեամբ մեղ ան-

մասնաւոր համար: Նա ինձ ասում է, որ զեռն չէ ստացել նրանց եզրակացութիւնները, եկէք վաղը, միւս օրը, և եթէ տեսնելու լինիք մասնաժողովի անդամներին՝ ստիպեցէք նրանց որ ըստ կանխ թարգմանութեան քննութիւնը: Այս հանգամանքը զարմացրեց ինձ, որ հէնց ես պէտք է նրանց ստիպէի թատրոնական գործի համար թարգմանութեան քննութիւնը սկսելու: Իսկապէս իմ օրը ինչպէս մաշելով անդադար լսելով թատրոնի կառավարչի ծառայի տանը չեն, քանի որ նա, հագնւում են, լուացվում են կամ վաղը, միւս օրը եկէք՝ խօսքերը՝ ես վերջապէս 15 օրից բաղդ եմ ունենում տեսնել իշխան Ամատունիին և լսել նրանից, որ թարգմանութիւնը պ. Ս. Արծրունու մօտն է: Ս. Արծրունուց իմանում եմ, որ զեռն չէ ստացել ինքը, այլ սպասում է նրան, որ չուտով իր կարծիքը յայտնէ, ի նկատի ունենալով, որ չուտով պիտի մեկնի Թիֆլիսից, այլ թէ թարգմանութիւնը գտնվում է պ. Ա. Գովհաննիսեանի մօտ: Նրանկայի, ընթերցող, որ արշաւաններն պ. Ամատունու գրան չէմքից փոխադրվեցան պ. Ս. Արծրունու և փոխարքայ վարկի բանկայի մէջ տեղ: Պարոն Ա. Գովհաննիսեանը ինձ յայտնում է, որ թարգմանութիւնը իր մօտն է, զեռն չէ կարդացել, այլ պիտի կարդայ: Ես նրան պատասխանում եմ, որ երեք շաբաթից աւելի է իր մօտ ընկած է, էլ

սպասելի յառաջդիմութիւնս ցոյց տուեց և չենք կարող մեր խորին չնորհալուութիւնը չը յայտնել վերատեսուչ պ. Ջափարիձէին և ուսուցիչ խմբագրին:

Չը նայելով այն մեծ դժուարութիւններին, որ տէրութիւնը կրեց Յիսկիւլի մէջ ուսումնարան բանալու ժամանակ չնորհալուութիւնս հրէաների, ներկայ ժամանակ, ամենայն ջանք գործ են դրում, որ փակեն բացված ուսումնարանը հետեւալ միջոցներով: չեն ուղղում մասնակցել ուսումնարանի տեղի գնելու և շինութեան ծախսերի մէջ, գանգատներ են տալիս Գօրու գաւառի դատաւարաններում նոյն գաւառի գանձարանում վեց տարվայ միջոցում մտցրած մի մի րուր յետ ստանալու համար:...

Ահա, այսպիսի հնամուլ ժողովրդից որքան վնասներ պէտք է կրէ մեր խեղճ հասարակութիւնը: Իրանք խաւարի մէջ մնալով, մեր խեղճ մասնակցներին կամենում են սպանել մտաւորապէս և զուրկել տղիտութեան անդունդը: Եւ այսպիսով ոչ հայերը, ոչ վրացիները, ոչ էլ տէրութեան օրդանները մինչև այժմ ոչինչ ներդրութիւն չը կարողացան ունենալ այդ կոյր և հնամուլ հրէաների վրա:

Բ. քահ. Տէր-Աբրահամեանց

ՆԱՄԱԿ ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՆԱՆԻՑ

Յուլիսի 10-ին

Նախիջևան գաւառում թուրք և հայ գիւղերից ամենահաշակաւորը իր քաջութեամբ և զէնք բանակներու սովորութեամբ Աղիաբէրդ հայ գիւղն է: Այդ գիւղի հայերը սովորութիւն ունեն ըսկսած 7—8 տարեկան հասակից մինչև խոր ծերութիւնը զենքերի հետ զանազան վարժութիւններ անել, իսկ կիրակի կամ հանգիստը օրերը, փոխանակ շաբաթվայ ծանր գիւղական աշխատանքներից հանգստանալու, պարագում են որսորդութեամբ:

Յուլիսի 5-ին այդ գիւղի չորս մարդիկ, վերաւանելով իրանց հրաջաները և որսորդութեան միւս պարագայը, գնում են կաթաւ որսալու: Երբ նրանք բարձրանում են սարերի գագաթի վրա, տեսնում են Չալխան անունակալ ձորի մէջ մի քանի մարդիկ վեր ընկած, ուղտերով, ձիերով, եղջերով, ոչխարներով, բռններով, սրանց մօտ, ինչպէս պահապաններ կանգնած են լինում քանի մի ղինաւորված ձիւտներ: Միւր չորս

եր պիտի կարգայ: Նա ինձ խոստանում է նոյն օրը ուղարկել պ. Ս. Արծրունու մօտ:

Օրեր զուրկելով պ. Ս. Արծրունին հազիւ հազ ստանում է թարգմանութիւնը: Ինչպէս նա ինձ վերջն ասում է, երեք օրից ուղարկել է թատրոնի կառավարչին իր գրաւոր եզրակացութիւնը, որ թարգմանութիւնը քննելով գտնում է գեղեցիկ և մեր բեմին յարմար: Սրանից յետոյ չանմաշալով՝ վերջապէս կարողանում եմ տեսնել թատրոնի կառավարչի իշխանին:

Իշխանը ինձ տեսնելով՝ հաղորդում է ինձ, որ Ս. Արծրունուց արդէն ստացել է եզրակացութիւն իմ օգտի համար, մնացել է հիմի պ. Գ. Ստեփանեանի կարծիքը, որից յետոյ ինձ կը վարձատրէ ինչպէս հարկն է: Թարգմանութիւնը, ինչպէս երեցեալ, ուղարկված էր նրան:

Միւս օրը կասկածելով, որ մի գուցէ ուղարկած չը լինեն պ. Ստեփանեանի քննութեան գնում եմ ստուգելու: Այնտեղ իմանում եմ, որ պ. Ստեփանեանը ամբողջով և գնացել է ինքն: Եւ իմ կարծիքով, որ մի կարգաւորված է լինում, որ ես ամբողջ մի շաբաթ գնում գալիս եմ առանց նրան տեսնելու և թարգմանութեան ուղարկված լինելը ստուգելու, սակայն վերջապէս պ. Ստեփանեանը նրա սակաւ ինչ կազդուրվում է և ինձ ընդունում: Նա ուրախութեամբ իր անկողնի մէջ գրում է

ազնաբերդները փոքր ինչ մօտենալով համոզվում են որ այդ ձիւտները՝ աւազակներ են: Կողոպտվածներին ազատելու համար, որոնք ընկած են կապած ձեռներով և ոտներով, որսորդներից մինը վազում է գիւղը և բերում է իր հետ լաւ զինաւորված 150 մարդ գիւղացիներից: Աւազակները լինում են 40 մարդ, վերջինս սրատեսակի հրացաններով ղինաւորված: Այդտեղ սկսում է սարսափելի կռիւ ազնաբերդի հայ գիւղացիների և քիւրդ աւազակների մէջ: Գիւղացիները յետ են մղում քիւրդերին մինչև Սուսո գիւղը: Աւազակների մի քանիսը սպանվում են և շատերը վիրաւորվում են, մանաւանդ յայտնվում է իր քաջութեամբ ազնաբերդի կառապետ Ստեփանեան: Կռիւը շարունակվելով մինչև արեգակի մայր մտնելը, քիւրդերը թողնում են իրանց աւարը և տանելով իրանց հետ միմիայն կողոպտված ձիերը և փողը, անցնում են Արաքսի այն կողմը, Պարսկաստանի Մաքու խանութեան հողի վրա:

Այնքի միւս օրը պ. գաւառապետը իր պահապան ձիւտներով ճանապարհ է ընկնում աւազակներին գտնելու համար:

Առհասարակ ցանկալի է, որ Արաքսի ափերում աւելի արթուն հսկողութիւն լինէր քիւրդ աւազակների վերաբերութեամբ: Իւր է տարածվել որ Սուսո գիւղի ուսանապատի քիւրդերը, որոնք վերջին պատերազմից առաջ փախել էին Թիւրքիա, հիմա գտնվում են Պարսկաստանի Մաքուի հողի վրա և կազմած ունենալով աւազակների ահազին խմբի, անդադար անցնում են ուսաց ստանաներ ու կողոպտում մեր գիւղերը: Այդպիսով աւազակութիւններ, գողութիւններ, կողոպտութիւններ անպակաս են այժմ, Շարուր-Գարապետագ գաւառում յիշեալ Մաքուի քիւրդերը և Սուսո գիւղից փախածները լին. օր չէ անցնում որ չը պատահի մարդասպանութիւն, գողութիւն կամ կողոպտում: Օր ցերեկով քիւրդերը գութանի տակից ել կամ գոմէջ են խլում և փախցնում Պարսկաստան. Բաշ-Նորաշէն գիւղի կայարանից նորերումս վեց ձի են տարել քիւրդերը զիւր ժամանակ:

Գաւառապետը իր կազակներով և գաւառական պահապան ձիւտներով ոչինչ չէ կարող անել:

Իշխան Ամատունու վերան իր եզրակացութիւնը, որ պիտան յայտնի է իր պարտականութեամբ և թարգմանութիւնն էլ գեղեցիկ լինելով գտնում է մեր բեմին յարմար:

Այս գրաւոր եզրակացութիւնը տանում եմ իշխանի տուն. բայց նրա միւտ գեղեցիկ տրամադրված ծառան ինձ յայտնում է՝ թէ իշխանը բարեհաճեց այս լուրիս տանից դուրս գնալու: Թարգմանութեան տեղափոխելը և պ. Ստեփանեանի գրաւոր հաւանութիւնը թողնում եմ ծառային, որ իշխանին յանձնէ:

Բայց այս երկրորդ գրաւոր եզրակացութիւնից յետոյ իմ արգելքներս աւելի և աւելի շատանում են իշխանին տեսնելու, իսկ թէ ինչի համար՝ ահա պատմում: Ընթերցողը պիտի շատ լաւ իմանայ, որ այս թատրոնական նորընտիր մասնաժողովը այնպիսի անդամներից կամ անձնաւորութիւններից է կազմած, որոնք իրանց յարաբերութիւններով իրարի աչքի լոյս են: Այս այսպէս լինելով շատ բնական է, որ սրանց մէջ ոչինչ պաշտօնական բան չէ կարող լինել՝ թէ ընդհանուր ժողով. թէ խորհրդածութիւն և թէ հաւաքական մի ինչ և ինչ բան, ինչպէս և էլ եղաւ, որովհետեւ միայն ես էի մէջտեղը այդ մասնաժողովի մեծահասակ լարողը, որ մի լինեն: Բացի սրանից՝ այստեղ ընթերցողը պիտի նկատէ, որ մասնաժողովի մի երրորդ անգամը

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անընդհատ անձրևներ, որոնք սկսել են զալ մի քանի օր է առջին, կարող են մեծ վնաս հասցնել հունձներին, կարող են փտեցնել դեռ չը քաղած հունձները: Հետաքրքիր է ստանալ Կովկասի ալ և ալ տեղերից հունձի մասին ճիշդ տեղեկություններ:

Յայտնի է որ ամեն երկրում նշնեցեալ թաղերու համար պոլիցիայի թոյլտուութիւն է հարկաւոր: Այդ թոյլտուութիւնը այն նշանակութիւն ունի, որ պոլիցիան նախ քան թաղել տալ մի նշնեցեալին պէտք է իմանայ, բժշկի վկայութեան հիման վրա, արդեօք հանգուցեալը երկարատե հիւանդութիւնից է մեռել, թէ յանկարծակի է վախճանվել, թէ մահվան պատճառը գուցէ մի յանցանք է, մի սպանութիւն է: Ամեն երկրում այսպէս է: Բայց թիւրքաց կառավարութիւնը այդ տեսակ պոլիցիական վկայականներից էլ օգուտ է քաղում իր սարսափելի մոլեռանդութիւնը և կեղտոտ արհամարհանքը արտայայտելու դէպքի հպատակ քրիստոնեաները: Մեր մի ծանօթ անդիպացի պարոն, որ ճանապարհորդել է թիւրքաց Հայաստանում և այս օրերս իր ճանապարհորդութիւնից վերադարձել է Թիֆլիս, ցոյց է տուել մեզ թիւրքաց իշխանութեան կողմից քրիստոնեայ նշնեցեալ թաղելու համար արդող այդ տեսակ հրէշաւոր վկայագրի, որի պատճէնը նա ձեռք է բերել Հայաստանում: Ահա այդ տեսակ հրամանի բովանդակութիւնը: Հրաման ստանալիս թագը և կուզելի պէս սև ղզետոր կրողներին Այդ անհաւատ ուսուցիչները թող երկրի մուտքից կտրվեն: Ձեր աղիցք մէկը ստուկի է: Գուք հրաման էք խնդրում նրան թաղելու: Մեր Ղուրանի պատուիրներին համեմատ անկարելի է նրա մարմինը հողի մէջ թաղել: Սակայն երկրի երեսը զարչանալով ինչից ազատելու համար մի խոր փոս քանդեցէք, նրան ղզեցէք մէջը, վրան շատ հող լցրէք և ոտքով պինդ կոխ տուէք: Եւ այդ վիրավորացիք, մարդու ամենասուրբ զգացմունքը ստորացնող հրամանը ձեռին ստրուկ հայք իրաւունք է ստանում իր նշնեցեալին թաղելու: Ասում են որ պոսակի հանդէսը կատարելու համար թիւրքահպատակ քրիստոնեաները աւելի էլ վրդովեցուցիչ բովանդակութեան թոյլտուութիւն են ստանում տեղական թիւրք իշխանութիւնից:

Հատ ուրախ ենք որ ռուսաց «Порядок» լրագրի, խօսելով այն տխրալ անցքի մասին, որ պատահեց Բոստով-Վլադիկավկասան երկաթուղու վրա, նոյն միտքն է յայտնում, ինչ որ մենք յայտնեցինք հեռագրի ստանալու հէնց նոյն օրը, այն է որ հարկաւոր է և մեր երկաթուղիներում մոցնել ճանապարհորդների կեանքի պաշտօնութիւնը: Ճանապարհորդը կարող է իր կեանքը ապահովացնել իր տոմսակը երկաթուղու կասսայից վերցնելու օրակին: Յայտնվեցաւ որ զժառանգութիւնը պատահել է, որովհետեւ չպահանջելու, բէլսների տակ գրվող գն:

Կարծես չեղոք դիրք է բռնում, որի եզրակացութեան մասին իշխանը առաջուց ինձ ասել էր, որ այնքան կարեւոր չէ: Այստեղ էլ մի զարմանք կայ. բաւականանա՞նք, որ գոնեայ նրանք իրար հասկանում են:

Այսպէս ուրիշ երկու գրաւոր եզրակացութիւններից յետոյ, որ թարգմանութիւնը հաւանած է և բեմի համար ընդունած՝ իշխանը կարծես էլ չէ ուզում ինձ անհնել: Հետեալ քան, արի, տանն է, եկել է, զարթել է, լողացել, երբ գամ և շատ այսպիսի ամենաանհամ հարցականներից յետոյ իշխանի նշանաւոր ծառան յուշի 14-ին առաւտը ինձ ասում է՝ թէ իշխանը բարեհաճել է ինձ հրամայել, որ դուք 10 ժամին դաք: Կենդանի ստախոսութեան գոցներ նշմարեցի նրա երեսին: Եւ հեռանում եմ և մի քանի վայրկեանից դառնալով՝ տեսնում եմ մի կառք կանգնած իշխանի դռներում: Այստեղ ինձ սպասում է մի սկրպորից: Յանկարծ դուրս է գալիս եւ: Ամառունիկի պ. Չմիկանի հետ... Եւ դիմում եմ նրան... Եւ էլ դիմում է ինձ... Բայց յաղթված կերպարանով: Երկուսս մի վայրկեան ներկայացնում ենք մի տեսակ պանտօմիմ... հասկանում ենք իրար, բայց չը գիտենք՝ ինչպէս սկսելը: Իմ բորբոքած հորցին՝ թէ չէն է նշանակում այսօր—նա առաջ կտրելով՝ բացականչում է: Հայր ինչ կերպ եզրակացութիւններ են, ինչ իրաւունք

րանները, փոռած էին: Մեր տեխնիկները երկի չպահները փոխելու կանոնաւոր կերպով փողերը ստանում են, փողը գրպանն են դնում, իսկ չպահները չեն փոխում: Ասում են մօտ 70 մարդ սպանվել են:

Յուլիսի 19-ին, կիրակի օր հրատարակեցաւ «Обзор» լրագրի մի համար: Այդ համարի լոյս ընծայելու նպատակն է պահպանել լրագրի հրատարակութեան իրաւունքը: Խմբագրի յայտնում է իր յայտարարութեան մէջ, որ նա կը սպասի զաւառական մամուլի համար աւելի տգետ ժամանակների:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲՈՂԳԱՐԻԱ

«Times» լրագրի թղթակիցը Սիստոփոյ գրում է հետեւեալը բոլորական ազգային ժողովի մասին, որ ընդունեց իշխան Ալէքսանդրի առաջարկութիւնները: Այդ ժողովը շատ նմանվում էր այն դատաստանական կառակերգութեանը, որ նորերում տեղի ունեցաւ Կ. Պօլսում Միտհադ-փաշայի դատվելու ժամանակ: Իբր թէ ժողովրդից ընտրված պատգամաւորներ էին, բայց իսկապէս նշանակված էին կառավարչական գործակալներին: Նրանք ուղարկվեցին լուծել էին այն ծառը, որի բովանդակութիւնը նրանց առաջուց յայտնի էր և միաձայն ընդունեցին իշխան Ալէքսանդրի պայմանները, ինչպէս առաջուց վճռված էր: Սիստոփո քաղաքը հանդիսաւոր տեսարան էր ներկայացնում: Գունա գետի վրա կանգնած էր մի նաւ, որտեղ գտնվում էր իշխանի զբոսաւոր բնակարանը և որի վրա ծածանում էր բոլորական ահագին զբոսի ոսկոյք: Կարծած բոլորական առիւծով: Իւրաքանչիւր տուն դռնէ մի գրոջակ էր կախել, իսկ բոլոր բնակիչները տօնի շոր էին հագել: Ազգային ժողովը գումարվեցաւ մի փայտեայ շինութեան մէջ, որ ժամանակաւորապէս էր կառուցված: Ամբիօնի տեղը մեծաքանակ ծոթով ծածկված և ոսկեգօծ զարդարանքներով դահլէ էր դրած: Դամի 10-ին պատգամաւորները սկսեցին գումարվել: Նրանցից շատ քչերը, որոնք առաջին տեղերի վրա նստեցին, Ֆրակ և սպիտակ ձեռնոցներ էին հագել: Մնացածները գիւղական հագուստ ունէին: Երբ իշխանը երեւցաւ, նրան աղմկալի ծափահարութիւններով ընդունեցին: Նա արտասանեց իր ճառը և նրա պայմանները միաձայն ընդունվեցան:

ունեն այսպէս գրելու, այդ ինչ տեսակ զարմանալի մանածոյով է, եւ այսպէս չէի ուզում և կարծես թէ մեղաւորը ես եմ, որ մանածոյովը այդպէս է: Եւ իր կամքին անյարմար կոչակացութիւն է տուել: Կհնայէք ասացէք նրանց, չարունակում է, որ մի ամբողջ թղթի վրա վճիռ կայացնեն թարգմանութեան ընդունելութեան մասին երկուսի ստորագրութեամբ, այդ կը բերէք և ես ձեր ցանկացած վարձատրութիւնը կը վճարեմ: Այնիւ ընթերցող, բաւականութիւն դարձրէք՝ թէ ես իբրեւ մի օտար անձն, թարգմանիչ գոյով՝ ինչ գէր եմ խաղում, որ ես պիտի գնամ նրանց գլխին յորդորանք կարգած, որպէս զի նրանք մի պաշտօնական ուղղութեամբ գործ բռնեն, մինչդեռ այդ արդէն իրանց գիտնալու գործն է: Բայց և այնպէս ինչ արած... ցնացի:

Պարոն Ա. Արքիմանու մօտ գնալով՝ վրդովեցաւ նա՝ թէ չքանի որ իմ եզրակացութիւնը տուել եմ—էլ ինչ կը նշանակի մի նոր թուղթ: Բայց զիջանելով իմ խնդրանքս՝ մի թղթի վրա գրեց իր արդէն երկու անգամ գրաւոր կերպով յայտնած ընդունելութիւնը իմ թարգմանութեան մասին: Եւ հետոյ գիմեցի պ: Ստուգուեցանք: Այստեղ հարկաւոր եմ համարում նկատել, որ այս իմ երկար ու ձիգ ճանապարհորդութեանց վրա կանստանք էին յայտնում մարդիկ՝ թէ

իշխանը մի ուրիշ ճառով շնորհակալութիւն յայտնեց պատգամաւորներին:

ԻՏԱԼԻԱ

Խաղական կառավարութիւնը իր ներկայացուցիչներին օտար պետութիւնների մօտ մի շրջաբերական ուղարկեց այն փողոցային անկարգութիւնների մասին, որոնք պատահեցան հանգուցեալ պապ Պիոս IX մարմինը տեղափոխելու ժամանակ: Իր կողմից այժմեան պապն էլ պետութիւններին մի շրջաբերական ուղարկեց այդ անցքի մասին: «Diritto» լրագրի հիւրըմ է այն լուրը, իբր թէ կառավարութեանը գանգատներ են տուած այդ անկարգութիւնների առիթով: Վատիկանի ճարտարապետ Վեստենիանի, որ միջնորդ էր կարգիւնալների և Հռոմի պրեֆեկտի մէջ, գրաւոր խոստում տուեց, որ հանգուցեալ պապի մարմնի տեղափոխութիւնը շեղութեամբ չի կատարվի, այլ նրան կուղեկցեն ընդամենը երկու կամ երեք կառքեր, բայց այդ խոստումը չիւրագործվեցաւ: Պապը խորհրդի հրաւիրեց օտար պետութիւնների ներկայացուցիչներին իր մօտ և առաջարկեց նրանց յայտնել իրանց կառավարութիւններին, թէ որքան անգոր է աշխարհական իշխանութիւնը խաղալի մէջ, քանի որ այնպիսի անկարգութիւններ պատահեցան պապի մարմնի տեղափոխութեան ժամանակ և թէ մինչև որ աստիճան խաղական կառավարութիւնը անգոր է պապական անկախութեան ապահովութեան մասին օրէնքը կատարելու համար: Լեոն XIII պապը յայտնեց, որ եթէ մեռած պապին այդպիսի վիրավորանքներ են հասցրած, ուրիշ ինքը բոլորովին չէ կարող վատիկանից դուրս գալ, որպէս զի նրան էլ նոյն բանը չանեն: Հանգուցեալ պապի մարմնի տեղափոխութեան ժամանակ կայանաւորվածները մեղադրված են կրօնը անպատեյութեան մէջ և դատաւարութեամբ են չորս ամսական կայանաւորութեան և 100—400 Ֆրանկ տուգանքի: Երբ մեղադրվածների պաշտպանը արտասանում էր իր ճառը, դատարանի մէջ եղած հասարակութիւնը սկսեց նրան ծափահարել և այդ պատճառով դատարանի նախագահը պատուիրեց հեռացնել հասարակութեանը դահլիճից: Երբ դատաւարութեանը նստում էին բանտային կառքերի մէջ, ամբողջ նրանց կեցեցներով ողջունեց: Այնուհետեւ ամբողջ ուղեւորիցաւ:

երեկ իշխան Ամատունին չէ սպասում, որ այդ երկու անձները մէկ թղթի վրա միասին ստորագրեն: Պարոն Առնոլդիկանցը վրդովեցաւ, երբ լսեց իմ նոր խնդրը և ասաց. «Ի՞նչ մի պաշտօնական կերպով էլ պատասխան տամ և ինչ է նշանակում այդ ձեռք. ձեր բերանովն է մեզ հետ խօսում և մենք էլ ձեր բերանովը յայտնում ենք նրան, որ ընդունում ենք և գրուի կերպով էլ յայտնել ենք»: Բայց վերջապէս իմ գրութիւնս խնայելով՝ բարի եղաւ իմ խնդրանքը զիջանելու: Ահապէս մի թղթի վրա երկու ստորագրութեամբ դոկումենտը ծոցումս մտայ իշխան Ամատունու մօտ: Թղթին նայելով, իշխանը գլուխը շարժեց և ասաց. «Էլի էնպէս չէ, ինչպէս ես ուզում եմ»: Այստեղ ես մնացի շուարած կանգնած, ինչպէս ասում են՝ ամպերից վայր ընկած: Եւ առանց մի որ և է եկամուտի, առանց մի ժառանգութեան, թէ ինչպէս ծաւրել եմ թանաք, գրիչ կամ վառելու լոյս—այդ էլ Աստուած գիտէ, առանց միջոցների չորս ամիս նստել, աշխատել եմ, կարծում էի թէ գրականութեանն էի ծառայում, սպասում էի մի վարձարարութիւն ստանալ, որ զէն իմ երեխաներիս անհրաժեշտ պիտոյքները կատարելով միւլթարվեմ... Եւ ինչ եմ լսում իշխանից: Երբ հանդիպեցի ժողովը վճռել է թարգմանութիւնների հա-

դէպի «Frusta» կղերական լրագրի խմբագրատունը և զձեռք նրա զրանը կախված նշանակել: Պօլիցիան շատերին կալանաւորեց: Նոյն օրը երեկոյան ամբօրը հաւաքվեց Հռոմի հրապարակներից մէկի վրա և ցոյցեր արաւ: Այդտեղ էլ պօլիցիան շատերին կալանաւորեց, չը նայելով, որ ամբօրը կանչում էր «կեցցէ խաղական թագաւորը»:

ԱՄՍՏՐՈ-ՈՒՆԳԱՐԻԱ

Չեխիայի ազգաբնակչութեան այժմեան արտադրութիւնից պարզ երեւում է, որ վարչական անձանց փոփոխութիւնը, առանց փոխելու օրէնքները և հիմնարկութիւնները, կարող է միայն ժամանակաւորապէս հանգստացնել հասարակութեանը, բայց չէ կառք բաւականութիւն տալ ժողովրդական շահերին և խաղաղացնել երկիրը:

Բօհեմիայի փոխարքան և մի քանի այլ վարչական պաշտօնեաներ փոխված են: Այս փոփոխութիւնները կարող են ժողովրդի մէջ զանազան յոյսեր և ենթադրութիւններ ծագեցնել:

Չեխական մամուլը նոր նշանակված վարչական անձանց համարում է խաղաղասիրական քաղաքականութեան ներկայացուցիչներ, ժողովրդական ինքնավարութեան կողմնակիցներ և զիջաւորապէս բարեխղճ գործիչներ, որոնք ոչ մի կուսակցութեան չեն պատկանում և կարող են անկողնապահութեամբ գնահատել չեխերի իրաւացի քաղաքական պահանջները: Միւս կողմից գերմանական մամուլը կարծիք է յայտնում, որ նոր նշանակված պաշտօնեաները գերմանացիներ են և որ նրանք կը հետեն հին ուղղութեանը և կաշխատեն, որ գերմանացիները Չեխիայի մէջ գերիշխող ժողովուրդ լինեն: Այդ երկու կողմերն էլ իրաւունք ունեն իրանց կարծիքը ճիշդ համարել, որովհետեւ նոր կառավարիչները իրանք ոչինչ չեն յայտնել և նրանց գործունէութեան մասին կարելի է միայն ենթադրութիւններ անել:

Բերլինի մէջ հրատարակվող «Post» լրագրի թղթակիցը հաղորդում է, որ խաղական կառավարութիւնը կամեցել է իմանալ աւստրիական կառավարութեան կարծիքը մի առանձին դաշնագրութեան մասին խաղայի և Աւստրո-Ունգարիայի մէջ արեւելեան գործերի վերաբերութեամբ: Ի տալիս առաջարկում է առժամանակ դաշնագրութիւն կապել, որպէս զի երկու պետութիւններից մէկը չէզոք մնայ, երբ միւս

մար հասոյթից 5 պրօցէնտ վճարել, երբ թարգմանութիւնը կը ներկայացվի Ուրիմն հասոյթը ամենից շատ հաշուելով 500 ր. այդ կանէ 25 ր., բայց որովհետեւ ով գիտի երբ կը ներկայացվի և գուցէ հասոյթը 100 րուբլից աւելի չը լինի ուրիմն կանէ 5 րուբլի վարձատրութիւն, —բայց ցաւակցելով ձեր գրութեանը, (ինձ է ասում) ես կը տամ 25 րուբլի: Այդտեղ ներկայ գտնվող նախագահի նոր ընտրված օգնական ասացիցս է պ: Մուլթիեանը դառնում է ինձ և ասում է թէ չէն էք դարմանում, մենք ունենք մարդիկ: Ներ, որոնք ուրախութեամբ վերցնում են 1 րուբլի գործողութեան համար: Իմ թարգմանած «Ревизор»-ը հինգ գործողութեամբ է, որիմն կանէ 5 րուբլի:

Եւ յետ ուզեցի իմ թարգմանութիւնս և մի վայրկեան մտածեցի, որ տանը իմ երեխանքս վայրկեան մտածեցի, որ տանը իմ երեխանքս ինձ սպասում են... պատուի զգացմունքը յաղթեց, զլուխ առի և դուրս եկայ, «Համբ» պէտք լինի նա, ով չը գովարանէ այս գործողներին: Եւ ինչի համար լինի նա, ով չը տեսնէ դրանց «կոյր» պիտի լինի նա, ով չը տեսնէ դրանց գրանց փառաբանութիւնը... Եւ այստեղ իմ դրանց փառաբանութիւնը... Եւ ինչ կը լինէր արդեօք մի ազնիւ օրիորդի դուրսիցը այսպիսի ազգային գործողների մէջ...

Ե. Տէր-Աստուածատրեան